

**Streszczenie rozprawy doktorskiej mgr Ewy Nizińskiej pt.: „„Polski Sambor”
w dwudziestoleciu międzywojennym. Studium z historii i powojennej mitologii
Ziem Wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej”**

Rozprawa dotyczy obrazu Sambora stworzonego przez jego byłych polskich mieszkańców, którzy po II wojnie światowej znaleźli się w Polsce lub na emigracji. Punktem odniesienia jest zaś rzeczywistość historyczna tego średniej wielkości miasta na Ziemiach Wschodnich w II Rzeczypospolitej.

Celem pracy jest analiza narracji kresowej, z której wyłania się obraz międzywojennego Sambora oraz odpowiedź na pytanie, jaka jest relacja między wydarzeniami przeszłości i konstruowaną po latach opowieścią o przeszłości. Przedmiotem refleksji są w pierwszej kolejności indywidualne i zbiorowe sposoby przedstawiania i konceptualizowania przeszłości. Interesują mnie miejsca, postacie i zdarzenia z przeszłości, wybierane i wykorzystywane przez środowisko byłych polskich samborzan do konstrukcji obrazu miasta, z którego się wywodzą. Wymienionym elementom nadawane są znaczenia i wartości uznawane za ważne przez powojenną wspólnotę. Zasadne jest zatem postawienie pytania, czy narrację samborzan można uznać za opowieść mityczną.

W odniesieniu do przeszłości, moim celem nie jest stworzenie monografii Sambora, ale przyjrzenie się kształtowaniu i funkcjonowaniu wybranych miejskich instytucji z okresu dwudziestolecia międzywojennego. Ich wybór nie jest przypadkowy, a podyktowany treścią analizowanej wcześniej narracji.

Interesujące mnie miasto, Sambor, położone jest około 70 km na zachód od Lwowa, w dorzeczu Dniestru, na terenie kulturowego pogranicza. W dwudziestoleciu międzywojennym było siedzibą powiatu w województwie lwowskim. Liczebność miasta nie przekroczyła do 1939 r. dwudziestu czterech tysięcy mieszkańców, z których bezwzględną większość stanowili Polacy (około 54%). Skład narodowościowy uzupełniali Żydzi (ok. 30%), Ukraińcy (16%) i bardzo mała grupa spolonizowanych Niemców. Sambor był lokalnym centrum administracyjnym i edukacyjnym, siedzibą sądu okręgowego, położonym na przecięciu dwóch ważnych linii kolejowych. Brakowało większego przemysłu, mieszkańcy zajmowali się lokalnym handlem i rolnictwem. W zakresie architektury miasto dwudziestolecia międzywojennego było przede wszystkim spadkobiercą poprzedniej epoki, choć w rozbudowujących się bardziej peryferyjnych dzielnicach powstawało wiele nowej zabudowy.

Jakkolwiek lokalna specyfika odróżniała Sambor od innych miast na Ziemiach Wschodnich II Rzeczypospolitej, można uznać, że stanowi *pars pro toto* zjawisk interesujących mnie w poniżej pracy, a dotyczących przede wszystkim narracji o przeszłości.

Odniesienie się do pytań badawczych postawionych w pracy, możliwe jest dzięki wykorzystaniu dwóch grup źródeł różniących się czasem powstania oraz proveniencją. Wśród źródeł wytworzonych po 1945 r. dominują narracje (wspomnienia), które polscy samborzanie publikowali w wydawanych od 1975 r. Biuletynach Koła Samborzan. Uzupełniają je rozmowy, jakie prowadziłam z najstarszymi samborzanami osiadłymi w różnych miastach w Polsce. Z kolei źródła z lat 1919-1939 umożliwiają analizę wybranych aspektów rzeczywistości historycznej miasta z II Rzeczypospolitej. Wśród nich w największym stopniu wykorzystuję spisy powszechnie oraz akta urzędowe i personalne.

Podczas analizy wydarzeń i funkcjonowania instytucji w okresie międzywojennym, odwołuję się do stosunkowo niedużego terytorium i patrzę na praktyki codzienności społeczności lokalnej. Rozważania te przynależą zatem do mikrohistorii, zaś twórcą pojęć, do których się odwołuję jest Michael de Certeau. Namysł nad codziennością jednostek i tworzonej przez nie wspólnoty pozostaje skorelowany z metodami antropologii kulturowej wykorzystywanymi przeze mnie przy analizie opowieści o przeszłości. Samborzanie dokonują w narracjach interpretacji swych jednostkowych doświadczeń i losów. Staram się odczytać sens, jaki nadają przeszłości, uwzględniając kontekst kulturowy. Podstawowe kategorie wykorzystywane przeze mnie w pracy, to narracja, pamięć, mit oraz odnoszące się do przestrzeni – miejsce czy lokalność. Sposób ich definiowania determinuje podejście do tematu.

Praca składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym, stanowiącym wprowadzenie do dalszych rozważań, definiuję wykorzystywane przeze mnie kategorie, przybliżam czytelnikom historię Sambora przed 1919 r., wreszcie porządkuję pojęcia geograficzne, również te przynależące do sfery wyobraźniowej. Drugi rozdział poświęcony jest analizie narracji opublikowanych przez polskich byłych samborzan w Biuletynach oraz analizie obrazu miasta, jaki się z nich wyłania. Przedstawiam formowanie się narracji oraz elementy w tym uczestniczące. W dalszych podrozdziałach ukazuję najważniejsze składowe obrazy Sambora (m.in. dom, przestrzeń miejską, krajobraz przyrodniczy) oraz sposoby ich porządkowania w opowieściach. Uzasadniam dlaczego główną osią narracji są szkolne wspomnienia. Podsumowuję antropologiczną analizą przekazu, gdzie interpretuję przedstawione wcześniej treści w kontekście postawionych pytań badawczych. Zauważam, że narracja samborska podporządkowana jest ukazaniu wartości i idei, które autorzy uznawali za

najważniejsze dla budowania tożsamości swojej oraz grupy. Uzasadniam też, że spełnia wszystkie cechy opowieści mitycznej. Rozdział trzeci poświęcam wybranym elementom rzeczywistości historycznej. Rozpaczynam od nakreślenia topografii miasta, następnie analizuję funkcjonowanie wybranych sfer, wpływających na życie lokalnej społeczności. Zwracam uwagę na taktyki, czyli oddolne sposoby mieszkańców na radzenie sobie w różnych sytuacjach. Zmitologizowany obraz Sambora wyłaniający się z narracji nie zawsze przystaje do rzeczywistości historycznej, ukazana w trzecim rozdziale. Nie oznacza to jednak, że jest zafałszowany. Odnoszę się do tego w zakończeniu pracy, podejmując ogólniejszą refleksję o relacji między pamięcią a historią.